

Svetlana Sļadza

Fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārste

Nacionālais rehabilitācijas centrs "Vaivari"

tālrunis: +371 67766124
www.nrcvaivari.lv

Dina Grīnberga

Tehniskā ortopēde,
pēc amputācijas atbalsta persona

Nacionālā rehabilitācijas centra "Vaivari"
Ortozēšanas un protezēšanas centrs

Ēriks Švēde

Tehniskais ortopēds,
Nacionālā rehabilitācijas centra "Vaivari" Ortozēšanas un protezēšanas centra vadītājs,

Rīgas Stradiņa universitātes studiju programmas "Ortozēšana, protezēšana" vadītājs

Rehabilitācijas ceļš veselības aprūpes sistēmā pēc amputācijas

Latvijā ik gadu tiek veiktas vidēji 800–900 apakšējo ekstremitāšu amputācijas. Pēc 2018. gadā veiktā pētījuma 5,5% personas saņem ambulatoru vai stacionāru valsts rehabilitācijas pakalpojumu 17–20 mēnešu laikā pēc amputācijas. Lai nodrošinātu, ka pacienti pēc amputācijas savlaicīgi saņem rehabilitācijas pakalpojumu, ir svarīgi katrā veselības iestādē definēt iesaistīto speciālistu lomu pacienta rehabilitācijas ceļa koordinēšanā.

Akūtais etaps

Akūtajā etapā ārstējošajam ārstam (ķirurgam) ir pienākums pacientu informēt par komplikāciju iespējām

un to prevenciju pēc amputācijas (piemēram, pēc operācijas brūces infekcija, dziļo vēnu tromboze, izgulējumi, kontraktūras). Operējošais ķirurgs ir primārais speciālists, kas nosaka brīdi (dienu), ar kuru atļauts uzsākt stumbra saitēšanu pēc informatīvajos materiālos sagatavotās shēmas. Shēma pieejama: <http://nrcvaivari.lv/lv/protezes>. Ķirurga pienākums ir pieaicināt rehabilitācijas pakalpojuma sniedzēju (ja ir pieejams stacionārā) vai nosūtīt ambulatori.

Rehabilitācijas speciālists (fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsts, ergoterapeits, fizioterapeits) sniedz informāciju par amputācijas stumbra saitēšanas tehniku, komplikāciju riska profilaksi: kritiena riska mazināšanu un kontraktūru prevencijas metodēm, mājas vides iekārtojumu.

Fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsts nodrošina pacientu ar informāciju par rehabilitācijas pakalpojumiem, protezēšanas iespējām un sagatavo atzinumu tehnisko palīgīdzekļu saņemšanai.

Subakūtais etaps

Pēc izrakstīšanas no stacionāra pacienta veselības aprūpi turpina uzraudzīt un vadīt ģimenes ārsts. Ģimenes ārsts precizē, vai pacients ir apguvis stumbra saitēšanu, ir sagatavota dokumentācija tehnisko palīgīdzekļu saņemšanai (ja nepieciešams), pacients ir informēts par komplikāciju profilaksi un rehabilitācijas iespējām, ir saņemta fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsta konsultācija. Ja, precizējot informāciju, nav izpildīts kāds no etapa punktiem, tad to nodrošina ģimenes ārsts; prakses medicīnas māsa vai ģimenes ārsts nosūta pacientu pie nepieciešamā speciālista (fizioterapeita un/vai ergoterapeita (veidlapa Nr. 027/u, nosūtījums uz piecām nodarbībām, precizējot mērķi)) un pie fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsta, lai padziļināti izvērtētu funkcionēšanas stāvokli un rehabilitācijas mērķi.

Kad pacients stabili pārvietojas ar kruķiem, staigāšanas rāmi vai rollatoru un intensīvi veic amputācijas stumbra saitēšanu, ģimenes ārsts vai fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsts var sagatavot atzinumu protēzes saņemšanai.

Etaps pēc protezēšanas

Lai pacients iemācītos pareizi lietot protēzi un atbilstošu kvalitatīvu gaitu, ir nepieciešama rehabilitācija, ko var realizēt stacionārā, dienas stacionārā vai ambulatori. Pakalpojuma veidu izvērtē fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsts, balstoties uz pacienta funkcionēšanas stāvokli un mērķiem, kādam tiks izmantota protēze.

Pirmreizēja protēze tiek izgatavota uz vienu gadu. Šis ir laika periods, kurā turpina formēties amputācijas stumbrs, pacients apgūst jaunu gaitas stereotipu, tiek pārkārtots enerģijas patēriņš un muskulatūras darbs. Jāpiebilst, ka adekvāti pielāgota protēze atvieglo un uzlabo šos procesus. Etaps pēc protezēšanas ir laiks, kurā pacientam aktīvi nepieciešams sadarboties ar savu tehnisko ortopēdu, lai pilnvērtīgi izmantotu protēzi un gūtu pozitīvu pieredzi.

Rehabilitācijas iespējas pēc apakšējo ekstremitāšu amputācijas

Personai ar apakšējo ekstremitāšu amputāciju ir iespējams saņemt rehabilitācijas pakalpojumu ambulatori, dienas stacionārā un stacionārā Nacionālajā rehabilitācijas centrā "Vaivari" specializētā rehabilitācijas programmā. Rehabilitācijas pakalpojumam pacientu piesaka fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsts šādos gadījumos:

- pacients ir saņēmis pirmreizējo vai pastāvīgo protēzi, tāpēc rehabilitācija nepieciešama, lai apgūtu pārvietošanos un ikdienas aktivitāšu veikšanu ar protēzi;
- protezēšanu nav iespējams uzsākt uzreiz locītavu kontraktūras (> 20 grādi), fiziskās izturības vai citu funkcionālu ierobežojumu dēļ;
- nav plānota apakšējo ekstremitāšu protezēšana, bet nepieciešams pielāgot mājas un apkārtējo vidi, apgūt alternatīvas ikdienas aktivitāšu veikšanas metodes, lietojot dažādus tehniskos palīgīdzekļus.

Ja pacientiem tuvu dzīvesvietai ir ārstniecības iestāde, kas nodrošina rehabilitācijas pakalpojumus ambulatori vai dienas stacionārā, tad ārstam ieteicams nosūtīt pacientu saņemt pakalpojums šajā iestādē.

Tehnisko palīgīdzekļu saņemšana

Pacientam ir jānodrošina informācija par tehnisko palīgīdzekļu saņemšanu (valsts izsniegti vai uz nomu, piemēram, ratiņkrēsls, staigāšanas rāmis, rollators, pašaprūpes palīgierīces). Lai saņemtu protēzi vai jebkuru citu tehnisko palīgīdzekli, nav vajadzīgs apliecinājums par invaliditāti. Nacionālā rehabilitācijas centra "Vaivari" Tehnisko palīgīdzekļu centrā pacientam ir jāiesniedz:

- ārsta nosūtījums tehniskā palīgīdzekļa saņemšanai;
- personas iesniegums par tehniskā palīgīdzekļa nepieciešamību;
- ja ir, jāiesniedz izraksts (epikrīze) par operatīvu iejaukšanos pēdējo sešu mēnešu laikā vai apliecinājums no darbavietas vai izglītības iestādes, lai tehnisko palīgīdzekli saņemtu steidzamības kārtā.

Sagatavojot nosūtījumu, pievērsiet uzmanību tehniskā palīgīdzekļa nosaukumam. Ja tehniskā palīgīdzekļa nosaukums norādīts neprecīzi, tiek aizkavēts tehniskā palīgīdzekļa saņemšanas laiks. Nosūtījumā protēzei jānorāda gan amputācijas līmenis, gan puse, piemēram, kreisās kājas transfemorāla protēze. Lai saņemtu ortozi, jānorāda visas iekļautās ķerme daļas, piemēram, ja rokas ortozei paredzēts iekļaut īkšķi, ne tikai plaukstas pamatni un plaukstas locītavu, tad tas jānorāda nosūtījumā kā plaukstas locītavas plaukstas-pirksta ortoze.

Pacienta piekļuve tehniskajiem palīgīdzekļiem jānodrošina pēc iespējas ātrāk, lai novērstu ilgstošu mazkustību.

Resursi

Nacionālais rehabilitācija centrs "Vaivari" projekts "Klīniski metodiskā vadība" ir izstrādājis un turpina darbu pie dažādiem informatīvajiem resursiem ārstiem un pacientiem. NRC "Vaivari" mājaslapā, sadaļā "Klīniski metodiskā vadība" atradīsiet klīnisko "Ceļa karšu" pacientiem pēc apakšējās ekstremitātes amputācijas informāciju par amputācijas stumbra saitēšanu. Šajā sadaļā ir apkopotas arī rekomendācijas pacientiem pēc amputācijas, kas iekļauj kontraktūru prevencijas metodes, vingrinājumus un pozicionēšanos.

Mītu kļedzānā

Rehabilitācija stacionārā nav paredzēta, lai apgūtu amputācijas stumbra saitēšanu. Informācijai par amputācijas stumbra saitēšanu pacientam jābūt pieejamai uzreiz pēc amputācijas, saitēšana jāapgūst slimnīcā un jāpilnveido mājās.

Protēzes saņemšanai pacientu var pieteikt, tiklīdz sadzijušas operācijas brūces, amputācijas stumbrs noformēts, gūžas vai ceļa locītavu kontraktūras nav lielākas par 15-20 grādiem, pacienta fiziskā sagatavotība ir atbilstoša, lai pārvietotos ar krukšiem, staigāšanas rāmi vai rollatoru, un pacients ir motivēts apgūt protēzes lietošanu.

Latvijā ir iespējams izgatavot pasaules līmeņa protēzes no Eiropā un ASV ražotiem materiāliem.

Izmantotā literatūra:

1. Slimību profilakses un kontroles centrs (SPKC). 2021. *Veselības statistikas datubāze*. Iegūts no: <https://statistika.spkc.gov.lv/pxweb/lv/Health/> [sk. 27.04.2021.].
2. Glotova, A. 2018. *Valsts apmaksātie rehabilitācijas pakalpojumi Latvijā pacientiem pēc unilaterālas amputācijas – statistikas dati un pacientu pieredze*. Maģistra darbs Rīgā: Rīgas Stradiņa universitāte, 45.
3. Nacionālais rehabilitācijas centrs "Vaivari". 2021. *Klīniski metodiskā vadība*. Iegūts no: <https://www.nrcvaivari.lv/lv/kliniski-metodiska-vadiba>